

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

ISSN 2522-1736
ISSN Online 2663-4902

ICV 2018: 72.46

Міністерство освіти і науки України

Ніжинський
державний університет
імені Миколи Гоголя

Наукові записки

Психолого-педагогічні
науки

№ 3

Ніжин – 2019

УДК 159.9(05)"540.3"+37(05)"540.3"
НЗ4

НАУКОВІ ЗАПИСКИ
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор: Турчин Тамара Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, початкової освіти та освітнього менеджменту Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Відповідальний секретар: Новгородська Юлія Григорівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки початкової освіти та освітнього менеджменту Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Члени редколегії:

Савченко Регіна Анатоліївна, доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова;

Василенко Людмила Михайлівна, доктор педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики музичної освіти та хореографії Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького;

Бурназова Віра Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики навчання мистецьких дисциплін, заступник декана з навчально-методичної роботи факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв Бердянського державного педагогічного університету;

Киричок Інна Іванівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, початкової освіти та освітнього менеджменту Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Сватенкова Тетяна Іванівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної та практичної психології Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Збірник включено до переліку наукових видань, публікації яких зараховуються до результатів дисертаційних робіт з педагогіки (Затверджено наказом МОН України від 07.10.2016 р. № 1222).

ISSN 2522-1736

ISSN Online 2663-4902

Рекомендовано Вченою радою Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.
Протокол № 5 від 28.11.2019 р.

Наукові записки. Серія "Психолого-педагогічні науки" (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / за заг. ред. Т. М. Турчин. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2019. № 3. 102 с.

Адреса видавництва: вул. Воздвиженська, 3^а, м. Ніжин, Чернігівська обл., Україна, 16600.
Тел.: (04631) 7-19-72
E-mail: vidavn_ndu@ukr.net, www.ndu.edu.ua

Адреса сайту журналу у друкованій версії: <http://lkr.ndu.edu.ua/index.php/nz/>

Верстка та макетування – **О. В. Борщ**
Літературний редактор – **О. М. Лісовець**

Підписано до друку
Гарнітура Arial
Замовлення №

Формат 60x84/8
Обл.-вид.арк. 13,73
Ум. друк. арк. 19,3

Папір офсетний
Тираж 100 пр.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2137 від 29.03.05 р.

НДУ імені Миколи Гоголя, м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3^а

© Т. М. Турчин, головний редактор, 2019
© НДУ ім. М. Гоголя, 2019

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

ISSN 2522-1736
ISSN Online 2663-4902

ICV 2018: 72.46

Ministry of Education and Science of Ukraine

**Nizhyn Mykola Gogol
State University**

Research Notes

**Psychology and Pedagogy
Research**

ISSUE 3

Nizhyn – 2019

UDC 159.9(05)"540.3"+37(05)"540.3"
N34

Research Notes [Naukovi Zapysky] Nizhyn Mykola Gogol State University

EDITORIAL BOARD:

Editor-in-Chief: Tamara Turchyn, Doctor of Pedagogic Sciences, Professor at the Department of Pedagogy, elementary education and educational of Nizhyn Mykola Gogol State University.

Executive Secretary: Yuliia Novhorodska, Candidate of Pedagogic Sciences (PhD), Associate Professor at the Department of Pedagogy, elementary education and educational of Nizhyn Mykola Gogol State University.

Editorial Board Members:

Rehina Savchenko, Doctor of Pedagogic Sciences, Professor, Professor at the Department of Theory and Methods of Music Education, Choral Music and Conducting, National Pedagogical Dragomanov University.

Liudmyla Vasylenko, Doctor of Pedagogic Sciences, Associate professor, Associate professor at the Department of Theory and Methodology of Musical Education and Choreography, Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University.

Vira Burnazova, Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of the theory and methodology of teaching artistic disciplines, Associate Dean of The Faculty of Psychological and Pedagogical Education and Arts, Berdyansk State Pedagogical University.

Inna Kyrychok, Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Pedagogy, Primary Education, and Educational Management, Nizhyn Mykola Gogol State University.

Tetiana Svatenkova, Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of General and Applied Psychology, Nizhyn Mykola Gogol State University.

This collection of research is included to the list of scientific periodicals appropriate for publishing the results of dissertation in Pedagogy (According to The Order 1222 of the Ministry of Education and Science, dated October 10, 2016)

ISSN 2522-1736

ISSN Online 2663-4902

The Collection is approved by Scientific Board of Nizhyn Mykola Gogol State University
Record № 5 of November 28, 2019.

Research Notes. Series "Psychology and Pedagogy Research" (Nizhyn Mykola Gogol State University) / ed. N34 prof. T. M. Turchyn. Nizhyn: Mykola Gogol NSU, 2019. Issue 3. 102 p.

Publisher's address: 3 Vozdvyzhenska Str., Nizhyn, Chernihiv Oblast,
Ukraine, 16600
Tel.: (04631) 7-19-72
E-mail: vidavn_ndu@ukr.net, www.ndu.edu.ua

**The website address of the
magazine in the print version:** <http://kp.ndu.edu.ua/index.php/nz/>

Page making and editing: **O. V. Borshch**
Copy editor: **O. M. Lisovets**

Signed to print	Format 60x84/8	offset paper
Typeface Arial	publisher's signature 13,73	print run 100 np.
Order №	press sheet 19,3	

Certificate of the Publishing Subject
DK 2137 Dated March 29, 2005

Mykola Gogol NSU, Nizhyn, 3^a Vozdvyzhenska Str.

© T. M. Turchyn, Editor-in-Chief, 2019
© Mykola Gogol NSU, 2019

Психолого-педагогічні науки, № 3, 2019 рік

ЗМІСТ

МЕТОДОЛОГІЯ І ТЕОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

<i>Володченко Ж. М., Кондратьєв І. М., Кондратьєва Г. В.</i> Профілактика соціальної ізоляції старших підлітків у середовищі однолітків.....	7
<i>Дубровська Л. О., Дубровський В. Л., Коваль Т. В.</i> Теоретичні аспекти проблеми інтеграції змісту навчання в початковій школі	16
<i>Завидівська О. І.</i> Сучасні ідеї змісту комплементарно-інтегративного навчання майбутніх менеджерів: формування здоров'яорієнтованих управлінських навичок	24
<i>Ковтун А. Ю., Гетьман Т. О.</i> Психологічні аспекти (ракурси) науковості в інклюзивній освіті. Програмоване навчання.....	30
<i>Кузів М. З.</i> Компетентність медіатора та її особливості.....	42
<i>Пархоменко Л. В.</i> Фахові компетенції з постановки голосу як складова професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва.....	48
<i>Українська О. О.</i> Сутність і зміст методичної інтеракції майбутніх викладачів англійської та французької мов.....	50

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ

<i>Кнорозок Л. М., Шевчук О. Г., Шевчук М. О.</i> Формування критично-креативного мислення учнів з фізичних дисциплін засобами STEM-технологій.....	58
<i>Новгородський Р. Г.</i> Вивчення стану інтеграції студентської молоді в освітнє середовище закладу вищої освіти	66
<i>Пісоцький О. П., Пісоцька Л. М.</i> Середовище розвитку дитини різновікової групи	75
<i>Шмир М. Ф.</i> Динаміка розвитку навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі навчання іноземної мови в контексті діяльнісного підходу.....	80

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА

<i>Ярошенко О. В.</i> Сучасний стан наукової дослідженості проблеми диференційованого формування у майбутніх філологів англомовної міжкультурної комунікативної компетентності в самостійній роботі.....	84
--	----

ВІТЧИЗНЯНИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

<i>Борисюк С. О., Гнат І. М., Борисюк І. О.</i> Досвід соціальної підтримки колишніх в'язнів в умовах діяльності соціальних підприємств (на прикладі Благодійної Організації "Регіональний центр соціальної адаптації" на Львівщині).....	89
<i>Лісовець О. В.</i> Роль Е. Джебб у становленні міжнародного руху захисту дітей.....	91

УДК 316.378:37
DOI

Новгородський Р. Г.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Махоткіна Л. Б.

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціальної роботи та освітніх педагогічних наук Чернігівського національного університету "Чернігівський колегіум" ім. Т. Г. Шевченка

ВИВЧЕННЯ СТАНУ ІНТЕГРАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізовано проблему інтеграції осіб з інвалідністю в соціум. Розглянуті шляхи і форми взаємодії суспільних інститутів при вирішенні цієї проблеми, зокрема за допомогою механізмів університетської освіти. Проаналізовано ставлення здорових членів суспільства (студентської молоді) до осіб з інвалідністю, розкрито особливості їх взаємодії як головної умову ефективної організації процесу соціальної інтеграції. Визначено стан готовності здорових студентів до сприйняття інтеграції інвалідів і міру соціальної дистанції між ними.

З'ясовані потреби студентів-інвалідів щодо їх інтеграції в освітнє середовище вищої школи. Розкрито соціальний портрет прихильників і супротивників інтеграції серед студентів-інвалідів. Розглянуто причини їх позитивного і негативного ставлення до даного процесу. Визначено основні позиції інвалідів по відношенню до процесу соціальної інтеграції. Представлені результати практичного вивчення особливостей освітнього середовища закладу вищої освіти, що забезпечують якість та швидкість інтеграції студентської молоді в це середовище.

Ключові слова: інтеграція, особа з інвалідністю, освітнє середовище, чинники інтеграції.

Ефективність інтеграції молоді з обмеженими функціональними можливостями у суспільство можлива завдяки їхньому становленню та розвитку в інститутах соціалізації, зокрема під час навчання у закладах вищої освіти. У сучасних умовах доступність вищої освіти для молоді з обмеженими функціональними можливостями є важливою соціальною і педагогічною проблемою.

З метою здійснення аналізу досліджуваної проблеми і визначення стану інтеграції студентської молоді з інвалідністю в освітнє середовище нами було здійснено констатувальний експеримент на базі Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, під час якого ми провели анкетування, опитування, інтерв'ю та бесіди зі студентами (70 осіб) різних факультетів (з яких 28 осіб – з інвалідністю).

Для реалізації поставленої мети ми розробили дві анкети. Так, проведення першого анкетування спрямовувалося на:

- вивчення ставлення студентів без інвалідності до осіб, що її мають;
- аналіз особливостей перебігу їх комунікаційної взаємодії, що сприяє організації ефективної інтеграції осіб з інвалідністю в соціальне середовище в цілому, і в освітнє зокрема;
- визначення наявності соціальної дистанції між студентами з інвалідністю та рештою контингенту студентів, а також рівня їх готовності до сприйняття осіб з інвалідністю в навчальне середовище ЗВО;

Завданнями другого анкетування, що було проведено безпосередню зі студентами-інвалідами, передбачало:

- здійснення аналізу потреб осіб з інвалідністю під час соціальної інтеграції;
- визначення бар'єрів, що створюють перешкоди до їх позитивної інтеграції в соціальне середовище, зокрема в освітній простір ЗВО;

- виявлення контингенту "прихильників" і "супротивників" до інтеграції осіб з інвалідністю в соціальне середовище;

- характеристика причин як позитивного, так і негативного ставлення осіб з інвалідністю до означених процесів.

Аналіз отриманих результатів першого анкетування показав, що основні тенденції у суспільстві (у нашому випадку в межах соціального середовища ЗВО), спрямовано на визнання необхідності створення умов до інтеграції осіб з інвалідністю у соціальне середовище. Так, основна частина опитаної студентської молоді (85,7%) зазначає, що дійсно є певні групи соціально незахищених верств населення, які, на їхню думку, безумовно потребують певної допомоги суспільства під час їх включення до активного суспільного життя в соціумі. У той же час решта респондентів (14,3%) вважають, що соціальний захист і допомога в інтеграції має відбуватися для всіх на рівних умовах і не вбачають необхідності у створенні додаткових переваг для осіб з інвалідністю.

Відповіді на питання відносно рівноправності людей з інвалідністю в соціальному середовищі показали, що 90,4% опитаних вважає за необхідне урівняти в правах осіб з інвалідністю в правах з іншими людьми, проте вони не змогли назвати шляхи забезпечення цього процесу, зокрема в освітньому середовищі, хоча й однозначно висловилися за важливість цього аспекту інтеграції. Водночас 9,6% студентів висловилися вкрай негативно, зауважуючи що люди з інвалідністю мають знаходитися в спеціальних держаних установах, де б їм забезпечили належні умови навчання, соціальну опіку і вважають, що вони не можуть мати рівних прав і можливостей у будь-якому соціальному середовищі, в тому числі і в навчальному ЗВО.

Вивчення результатів анкетування засвідчило, що досить неоднозначними є відповіді студентів на питання: "Чи вважають вони, що особи з інвалідністю є повноцінними членами в сучасному суспільстві?". Так, 73,8% респонденти однозначно відповіли, що не вважають ("ні"), решта – 26,2% зауважили, що вважають ("так"). Серед причин, на які вказували студенти відносно неповноцінності осіб з інвалідністю в суспільстві були зазначені: по-перше, відсутність необхідних умов для повноцінного функціонування в суспільстві (38,0% опитаних), по-друге, незахищеність прав людей з інвалідністю (26,1% респондентів), по-третє, уявлення про осіб з інвалідністю як про групу населення, що покинута напризволяще (19,0% респондентів), по-четверте, їх фізична обмеженість (14,2% осіб). 2,7% опитаних не змогли взагалі назвати причини, які впливають на неповноцінність осіб з інвалідністю.

Відповідаючи на питання, що заважає, на вашу думку, особам з інвалідністю бути повноцінними членами соціуму, студенти визначили такі причини: "відсутність можливостей в отриманні бажаної освіти" – 14,2% респондентів; "відсутність можливостей оволодіння бажаною професією" – 30,9% опитаних; "відсутність можливостей працювати" – 26,1% респондентів; "недоступність об'єктів соціальної сфери" – 28,8%.

Отримані результати дозволяють нам висловити припущення, що в цілому учасники експерименту розуміють шляхи вирішення проблеми інтеграції осіб з інвалідністю в соціальне життя і розуміють значення необхідності створення для них належних умов входження в повноцінне суспільне життя.

Аналізуючи відповіді на питання "Хто, на Вашу думку, має займатися інтеграцією осіб з інвалідністю?", ми виявили, що 35,9% опитаних вважають, що за інтеграцію осіб з інвалідністю відповідає держава або державні структури, 19,0% респондентів наполягають на залученні до цих процесів переважно громадських організацій, а 30,9% – родичів, тоді як 14,2% взагалі наголошують, що кожен має вирішувати свої проблеми сам і не розраховувати на сторонню допомогу.

Наступне питання, що нас цікавило, стосувалося відношення респондентів до того, чи потрібно пристосовувати соціальне середовище до потреб осіб з інвалідністю. Так, 85,7% опитаних наголосили, що "так" і зауважили, що особи з інвалідністю повинні жити у суспільстві як звичайні люди, відчувати себе повноцінними членами суспільства, функціонувати в ньому на рівні з іншими, а суспільство має сприяти їхній легкій адаптації та створювати умови для належної, безболісної інтеграції.

Як бачимо, значний відсоток респондентів вважає, що інтеграція осіб з інвалідністю – це прерогатива держави, одночасно багато хто переконаний, що їх має підтримувати суспільство. Результати опитування свідчать, що в цілому

суспільство, громадськість готові сприяти і допомагати людям з інвалідністю інтегруватися у соціум, але, зауважимо, що процеси інтеграції та адаптації, на думку респондентів, мають здійснюватися за підтримки державних установ та соціальних програм, які повинні відповідати потребам людей з інвалідністю і враховувати їх можливості.

Аналіз теоретичних джерел та соціальних досліджень підтверджує, що ідеї соціальної адаптації та інтеграції людей з інвалідністю підтримується суспільством, але аналіз результатів анкетування показує, що багато респондентів неоднозначно ставиться до осіб з інвалідністю.

Так, відповідаючи на питання "З ким з інвалідів ви готові підтримувати тісний, постійний, соціальний контакт?", 54,7% опитаних студентів відзначили, що з людьми, які мають порушення опорно-рухового апарату, оскільки, на їхню думку, у них збережений інтелект і вони вирізняються високою соціальною активністю. З людьми, у яких є мовленнєві, слухові та зорові порушення, готові підтримувати соціальні контакти 30,9% респондентів, а з особами з розумовими та психічними порушеннями ніхто. Водночас частина опитаних студентів (14,4%) проти соціальної взаємодії з людьми з інвалідністю і така ж кількість (14,4%) не змогла дати однозначну, конкретну відповідь.

Отже, визначаючи ступінь наявної соціальної дистанції між здоровими членами суспільства і людьми з інвалідністю, ми побачили наявність бар'єру між ними у вигляді неприйняття, нерозуміння, страху і розгубленості у спілкуванні з людьми, що мають інвалідність, хоча нормативних документах декларуються права осіб з інвалідністю на рівноправне життя в соціумі, наголошується на необхідності їх включення до соціального середовища.

Характеризуючи ступінь готовності студентів щодо тісної взаємодії із особами, що мають інвалідність, зауважимо, що більшість з них (64,2%) допускає таке спілкування, що не вимагає тісних соціальних контактів, наприклад; 19,0% готові підтримувати стосунки із інвалідом, що проживає у сусідньому будинку і лише 26,1% допускають можливість спілкування на рівні колеги. Проте, якщо людина з інвалідністю займає якусь посаду, що відповідає соціальній взаємодії на рівні інвалід-начальник чи інвалід-керівник, що вимагає більш тісного соціального контакту, то такі стосунки не підтримує майже ніхто з респондентів. Наприклад, спільне навчання і працю з особами з інвалідністю підтримує 59,5% опитаних студентів і, у той же час 26,3% відкидають таку можливість, а 14,2% взагалі не змогли відповісти однозначно. Щодо професій, які, на думку респондентів, можуть бути доступним для людей з інвалідністю, переважно озвучуються ті, що не вимагають наявності вищої освіти, певної високої професійної кваліфікації і особливих здібностей (наприклад вантажник, майстер-комплектувальник тощо).

В цілому, результати першого анкетування показали, що суспільство не готове до тісної соціальної взаємодії з людьми, що мають інвалідність, а головне мають внутрішні установки, що не дозволяють їм прийняти ситуацію, що люди з інвалідністю мають такі ж самі конституційні права, що й звичайні, здорові фізично і психічно члени суспільства.

Як показав аналіз психолого-педагогічних джерел, характер таких установок має досить складну і недостатньо вивчену природу, що є не просто виявом певних, сформованих суспільною думкою, негативних установок щодо людей з інвалідністю, а й визначених на емоційному особистісному рівні установок-страхів, що породжують неприйняття і, навіть ворожість у здорових людей по відношенню до "не таких як вони". Водночас під прикриттям симпатії і співчуття осіб з інвалідністю вважають нещасними, дещо замкнутими, навіть підозрілими і злими. Загальне ставлення до них у суспільстві виглядає амбівалентно, нібито, з однієї сторони, їх сприймають як повноправних членів суспільства, а з іншого – вважають такими, що позбавлені багатьох суспільних благ та можливостей і, на нашу думку, це ніяк не сприяє налагодженню тісних соціальних контактів між двома групами людей, здоровими та з інвалідністю.

Друге анкетування було проведено серед студентів-інвалідів (28 осіб) віком від 17 до 24 років. Анкетування показало, що основні проблеми, з якими зустрічаються молоді люди з інвалідністю, це відсутність власного житла, безбар'єрного середовища і потреба у послабленні батьківської опіки, на чому наголошують самі студенти. Саме батьки, на їхню думку, хоч і не усвідомлено, але

формують у них життєву апатію шляхом виховання споживацьких позицій і настороженості по відношенню до оточуючого соціального середовища.

Серед важливих проблем молодь відмітила і труднощі з працевлаштуванням, оскільки їхнє бажання фінансової і соціальної незалежності не відповідає очікуванням суспільства. 35,7% опитаних студентів з інвалідністю зазначили, що їм пропонують значно нижчу заробітну плату, ніж звичайним працівникам, дехто з них зауважує і на невідповідності місця роботи їх професійним інтересам, і, навіть, взагалі на відсутності бажання працювати у зв'язку з упередженим відношенням до них з боку роботодавця. Для 42,8% опитаних респондентів однією з пріоритетних проблем є проблема налагодження комунікації з іншими студентами та організація доступного дозвілля.

Статус людини з інвалідністю певним чином ускладнює її зв'язки із соціумом, а інколи, навіть, унеможлиблює повноцінні соціальні контакти, що призводить до ізоляції в суспільстві і перешкоджає її адаптації та інтеграції в соціумі. Результати проведеного анкетування підтвердили теоретично обґрунтовані положення нашого дослідження. Так, 32,1% респондентів намагаються уникати активної соціальної взаємодії і віддають перевагу спілкуванню з людьми, що теж мають інвалідність, також вони не хочуть брати участь у суспільних заходах. 42,8% опитаних студентів інколи не тільки відвідують суспільні заходи, а й періодично беруть у них участь і лише 25,1% активні і постійно виявляють інтерес до різних форм суспільної активності. Наприклад, 32,1% з них займаються різноманітними видами спорту (плаванням, легкою атлетикою), захоплюється кулінарією, образотворчою діяльністю (малюванням), співом і грою на музичному інструменті.

Під час опитування ми з'ясували, що молодь з інвалідністю вважає можливість отримання вищої освіти значним успіхом у житті, елементом соціального статусу і благополуччя. Водночас лише 42,8% опитаних респондентів сподіваються, що отримана вища освіта дозволить їм більш успішно адаптуватися до соціуму, інтегруватися до суспільного життя і бути незалежними економічно від батьків. 32,1% вважають, що вища освіта – це спосіб самоствердження, спроба довести іншим членам суспільства, що вони мають такі ж самі права і можливості, решта – 18,1% опитаних студентів, не змогли достеменно сказати, чи забезпечить їм вища освіта, яку вони здобувають, подальшу конкурентоспроможну участь на ринку праці і соціальну активність.

Особливо складним питанням для молоді з інвалідністю виявилася проблема створення сім'ї. 60,7% студентської молоді, що мають інвалідність вважає, що їхній статус є певною перешкодою до сімейного життя. Вони зазначають, що взаєностосунки в сім'ях їхніх батьків були складними, часто виникали непорозуміння, конфліктні ситуації і суперечки через соціально-економічний статус сімей, що виховують дітей-інвалідів. Аналізуючи отримані дані та психолого-педагогічні джерела ми з'ясували, що причинами такого відношення можуть бути як і порушення соціальних зв'язків між батьками та соціумом внаслідок інвалідності їхніх дітей, так і психологічні аспекти (наприклад відчуття провини, власної неповноцінності, сорому перед друзями тощо). Тому сім'я не завжди може забезпечити належну інтеграцію особи з інвалідністю в соціум, а часто навпаки заважає цьому процесу і, навіть, створює перешкоди на шляху створення сім'ї людиною з інвалідністю.

Досліджуючи процес соціальної інтеграції людей з інвалідністю у соціумі, ми намагалися з'ясувати ставлення їх самих до необхідності підвищення ступеню їх участі у суспільному житті. Одним із питань нашої анкети передбачалося визначити "Чи має особа з інвалідністю жити, вчитися, працювати разом із здоровими людьми чи вона повинна вести відособлений спосіб життя, жити у спеціальних умовах і соціальних закладах?". Так, з-поміж опитаних студентів з інвалідністю 78,5% зазначили, що людина з інвалідністю повинна обов'язково працювати і жити серед звичайних людей. Їхні аргументи щодо інтеграції осіб з інвалідністю в соціум базуються переважно на конституційному праві, що визнає всіх людей рівними і на переконанні, що інваліди такі ж самі люди, як і всі інші. Зауважимо, що на це питання відповіли всі респонденти, багато з них залишило особисті коментарі, що підкреслює гостроту і актуальність зазначеної проблеми. Решта, 21,5% опитаних висловилися більш негативно відносно ідей інтеграції осіб з інвалідністю у соціум. Вони підкреслили, що більшість звичайних людей не розуміють потреб осіб з

інвалідністю, а на роботі до них ставляться з упередженням.

Як бачимо відсоток супротивників соціальної інтеграції людей з інвалідністю досить високий, тому вважаємо за потрібне визначити чинники, які впливають на таку позицію осіб з інвалідністю.

Під час нашого констатувального експерименту ми здійснили спостереження та провели бесіди із студентами, що мають негативне ставлення до інтеграції осіб з інвалідністю в соціальне середовище, і з'ясували, що життєві умови, у яких перебуває більшість опитаних досить складні. Так, багато з них мають порівняно невеликі доходи і живуть лише за рахунок соціальних виплат (стипендій та пенсій у зв'язку з інвалідністю) і деякі, навіть, вимушені допомагати батькам, оскільки останні перебувають у складних соціально-побутових умовах і також мають інвалідність. Можливо, що їхня позиція пов'язана саме з тим, що життя в таких умовах не виявило позитивної динаміки і їм здається, що створення "особливих умов" допоможе його покращити. Також частина опитаних респондентів не вважає себе повноправними членами суспільства, оскільки, на їхню думку, суспільство ставиться до них з упередженістю і зверхністю, здорові люди уникають соціальних контактів з ними, а якість свого життя вони оцінюють у 2 і 3 бали (за 5-ти бальною шкалою) як "низький" і "вкрай низький" як через незадовільний фізичний стан (здоров'я).

Зауважимо, що саме для групи респондентів, що не підтримують соціальну інтеграцію, характерний глибокий песимістичний настрій, що виявляється у незадоволеності своїм буденним життям, загостреній перебільшеній реакції на ставлення до них оточуючих. Оскільки їхній рівень соціально-побутового забезпечення є дещо нижчим від прихильників соціальної інтеграції, то вони здебільшого орієнтуються саме на матеріальне забезпечення, ніж на самоствердження, самореалізацію у суспільному житті. Тому можемо припустити, що ця група молоді з інвалідністю дійсно потребує спеціальних умов їхньої життєдіяльності, що, в першу чергу, дозволить зменшити їх песимістичні настрої, спонукатиме брати участь у суспільному житті, що покращить їхній рівень життя.

Для уточнення результатів анкетування нами було проведено додатково анонімне інтерв'ю зі студентами, що мають інвалідність, у ході якого намагалися визначити об'єктивні причини, які, на їхню думку, сприяють їх позитивній соціалізації або знижують її рівень. Аналіз результатів отриманих відповідей показав, що 42,8% респондентів загалом відчують себе повноправними членами суспільства і вважають, що в цьому їм допомагає, в першу чергу сім'я, близьке оточення (брати, сестри, добрі знайомі, друзі), улюблене заняття (робота, хобі, навчання) і, навіть, позитивний настрій.

Узагальнені результати щодо чинників, які на думку респондентів, найбільше сприяють оптимізації їх інтеграції в суспільство представлено у **Таблиця 1**.

Таблиця 1

Чинники, що допомагають пристосуванню молоді з інвалідністю в суспільне життя

Діяльність	%
Власна цілеспрямованість,	53,3
Батьки, родичі	60,7
Професія, яка виявилася затребуваною, потрібною	25
Знання, освіта	53,5
Індивідуальні особливості та здібності, риси характеру	42,8
Впевненість в собі, оптимізм	35,7
Везіння, випадковість	10,7
Товариші по роботі, навчанні, колектив	35,7

З таблиці видно, що найбільший вплив на студентів-інвалідів виявляють близькі люди, а найменше – колеги по навчанню та роботі. Важливо зауважити, що молодь, крім впливу соціального оточення, розуміє і значення власної особистої активності під час інтеграції. Вони наголошують, що оптимізації процесів інтеграції людей з інвалідністю в соціум у більшій мірі сприяють власна цілеспрямованість,

громадська активність, отримання освіти, успішна професійна діяльність та індивідуальні особливості. Тобто, молодь розуміє значущість розвитку власної особистості у процесах соціальної інтеграції, а не пов'язує її успішність лише з впливом зовнішніх факторів оточуючого середовища.

Водночас 32,1% опитаних респондентів серед студентської молоді досліджуваного ЗВО не можуть з впевненістю сказати, що відчують себе повноправними членами соціуму. На основі їх відповідей ми змогли визначити чинники, що перешкоджають успішній інтеграції людей з інвалідністю у соціум.

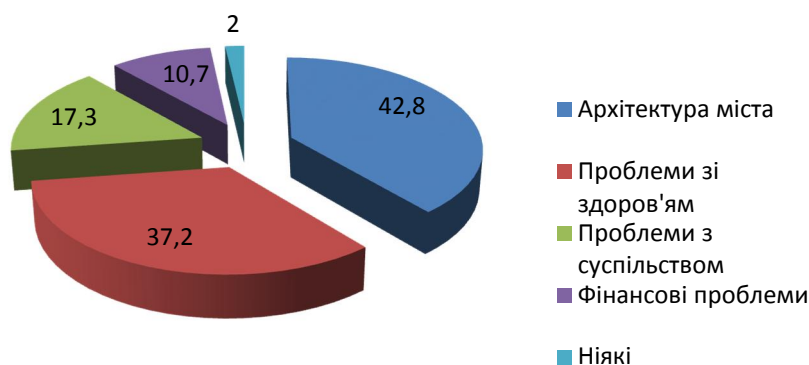
Зауважимо, що узагальнені результати анкетування співпадають з відповідями під час інтерв'ю. Так, респонденти відзначають, що основною причиною зниження рівня успішної інтеграції є проблеми зі здоров'ям, які створюють значні перешкоди під час соціалізації, певні соціальні обмеження, що доставляють їм багато незручностей, а також незручна інфраструктура та архітектура міста, часткова або повна недоступність до окремих приміщень закладів освіти та громадських установ.

Окрім зазначених вище причин, певна кількість респондентів вважає, що їхній інтеграції заважають і чинники, що пов'язані із складністю взаємовідносин між людьми з інвалідністю та здоровою частиною суспільства. На їхню думку, сучасне суспільство не готове "приймати" осіб з інвалідністю, люди не знають як і чим їм можна допомогти, можуть неадекватно реагувати на фізичний чи психічний недолік, ображати і, навіть, відмовляти у допомозі, коли їх про це просять.

Частина респондентів відзначила, що відчуває труднощі і під час комунікації з оточуючими людьми, що також мають інвалідність. Як зауважили студенти, у них не завжди добре складається спілкування між собою, а однаковий статус "людина з інвалідністю" ще не означає, що вони будуть ставитися доброзичливо один до одного. Наприклад, студенти з інвалідністю не об'єднуються у групи і не беруть участь громадських організаціях для інвалідів, оскільки вважають, що там спілкуються лише самотні люди, у яких ще складніші життєві обставини. Одним із аргументів такого відношення один до одного було зазначено і відсутність в оточуючих бажання докладати зусиль для налагодження спілкування через невпевненість в собі, що викликана функціональними порушеннями, а також складністю пересування "незручним" містом для людей з вадами зору та порушеннями опорно-рухового апарату, що часто і стає причиною відсутності бажання у спілкуванні. У теоретичних джерелах ми знаходимо свідчення, що люди з інвалідністю найчастіше об'єднуються і ідентифікують себе з групою людей, що мають однотипні порушення, і в той же час, можуть негативно ставитись до людей, причиною інвалідності яких є інші захворювання.

У Діаграмі 1 ми відобразили фактори, що заважають інтеграції в соціум молоді з інвалідністю.

Діаграма 1
Фактори, що заважають молоді з інвалідністю інтегруватися в соціум

Після визначення причин та факторів, які сприяють/заважають успішній

інтеграції людей з інвалідністю у соціум ми здійснили аналіз особливостей їх соціальної активності та ціннісних орієнтацій. Це допомогло нам зрозуміти, чому частина респондентів вважає себе повноправними членами суспільства, а інша – ні.

Вивчення джерел з соціальної педагогіки показало, що соціальна активність – це здатність людини до здійснення на основі матеріальної і духовної культури соціально значущої діяльності, що знаходить свій прояв у творчості, комунікаційній взаємодії, вольових актах, поведінці тощо [2, с. 156]. Це важлива умова самоствердження та самовияву особистості в суспільстві, тому цей аспект потрібно обов'язково враховувати під час здійснення досліджень щодо вивчення участі особистості людини в суспільному житті, в тому числі і людини з інвалідністю.

Під час колективного обговорення, спрямованого на визначення соціальної активності і залучення молоді з інвалідністю до активної участі в суспільному житті, ми провели мозковий штурм на тему "Хто я?" і студенти давали відповіді на такі питання: 1) Як Я проводжу своє дозвілля? 2) Які знання допомагають мені пізнати краще самого себе? 3) Чи вважаю Я своє життя цікавим і змістовним? 4) Чи відчуваю Я, що втрачаю життєві можливості?

В результаті аналізу проведеного заходу, ми вивчили аспекти соціальної активності наших респондентів і з'ясували, наскільки вони ведуть соціально активний спосіб життя. За зібраними статистичними даними ми можемо констатувати той факт, що більшість респондентів вважають своє життя цікавим і змістовним, наприклад, одна з учасниць зазначила, що все залежить від людини і її готовності робити своє життя максимально можливо насиченим. Студенти також вказували, що наповнити життя сенсом і змістом може будь-хто, не зважаючи на функціональні обмеження, все залежить від бажання самої людини.

Серед опитаних студентів активно проводить своє дозвілля 53,5% (займаються різними видами спорту, мандрують країною, спілкуються з друзями, дискутують в соцмережах і т. д.), 32,1% віддають перевагу читанню книжок, спілкуванню в мережі Internet, перегляду телепередач, художніх фільмів, відвідуванню кінотеатрів, 14,4% присвячують своє дозвілля зустрічам з друзями, прогулянкам містом тощо.

Вважаємо, що в цілому більшість студентської молоді з інвалідністю намагається вести активний спосіб життя, робити його цікавішим, насиченішим, що є позитивною динамікою їхньої інтеграції в соціум, оскільки активність в суспільстві допомагає їм відчувати свою значущість, не зважаючи на певне обмеження. Водночас, оточуючим їх людям: друзям, батькам, викладачам, соціальним працівникам потрібно звертати більше уваги на проблеми соціальної активності молоді з інвалідністю, щоб розширювати її межі і не допустити появи соціальної ізоляції.

Аналіз психолого-педагогічних джерел показав, що у питаннях інтеграції людей з інвалідністю в соціумі важливого значення мають цілі та прагнення особистостей, що складають коло їх ціннісних орієнтацій.

Визначаючи ціннісні орієнтації студентів з інвалідністю, ми виходили з того, що ціннісні орієнтації – це певні установки людини, від яких залежить процес соціалізації та адаптації індивіда в суспільстві. Так, на основі педагогічних джерел ми виділили наступні загальноприйняті моральні та культурні цінності: сімейне благополуччя, матеріальна забезпеченість і багатство, друзі, особиста свобода і незалежність у прийнятті рішень, здоров'я, кар'єра, загальне визнання, влада, можливість здійснювати управління іншими людьми, спокійне, розмірене життя, можливість реалізувати творчі здібності і таланти, цікава робота, можливість приносити користь іншим людям, кохання [2].

Так, найбільш важливими для учасників дослідження виявилися наступні ціннісні орієнтації: здоров'я – 92,8%, сімейне благополуччя – 62,8% кохання – 25,0%. Зауважимо, що більшість респондентів 67,8% респондентів також вважають важливою таку цінність, як "загальне визнання", що спонукає осіб з інвалідністю вести соціально активний спосіб життя.

Отже, узагальнений аналіз проведеного нами дослідження дозволяє зробити висновок, що більшість респондентів прагнуть отримати освіту і створити сім'ю.

Сімейні цінності переважають у відповідях, що стосуються питань ціннісних орієнтацій, і знаходять своє відображення в прагненнях молодих людей, що доводить їх готовність до ведення соціальної активності, і у свою чергу допоможе їм більш ефективно інтегруватися у соціум.

З огляду на отримані результати можемо висунути ряд пропозицій щодо включення осіб з інвалідністю до соціального життя, що сприятиме їх успішній інтеграції у соціум. Так, потрібно проводити більш активно соціальну роботу щодо включення людей з інвалідністю до суспільного життя, сприяти їх працевлаштуванню, залучати до різноманітних соціальних програм, громадських проєктів, а також здійснювати посильну адресну допомогу, що виявляється як у матеріальній складовій, так і в моральній підтримці.

Як бачимо процес інтеграції осіб з інвалідністю в сучасному суспільстві має ряд проблем, які потрібно вирішувати спільними, об'єднаними зусиллями, а головне пам'ятати, що в основі успішної інтеграції лежать процеси, що, в першу чергу, передбачають залучення людей з інвалідністю до активної участі в різних сферах суспільного життя.

Література

1. Вивчення ставлення старшокласників до людей з інвалідністю та до ідеї уряду щодо впровадження інклюзивної освіти: результати роботи практичного психолога. URL: <https://zu.edu.ua/spf/pdf/Gender1/ink2.pdf>
2. Енциклопедія для фахівців соціальної роботи / за заг. ред. проф. І. Д. Звереві. Київ; Сімферополь: Універсум, 2012. 536 с.
3. Чайковський М. Є. Соціально-педагогічна робота з молоддю з особливими потребами в інклюзивному освітньому просторі: монографія. Київ: Університет "Україна", 2015. 435 с

Referens

1. Vyvchennia stavlennia starshoklasnykiv do liudei z invalidnistiu ta do idei uriadu shchodo vprovadzhennia inkliuzyvnoi osvity: rezultaty roboty praktychnoho psykholoha. URL: <https://zu.edu.ua/spf/pdf/Gender1/ink2.pdf>
2. Entsiklopediia dlia fakhivtsiv sotsialnoi roboty / za zah. red. prof. I. D. Zvierievoi. Kyiv; Simferopol: Universum, 2012. 536 s.
3. Chaikovskiy M. Ye. Sotsialno-pedahohichna robota z moloddu z osoblyvymy potrebamy v inkliuzyvnomu osvithnomu prostori: monohrafiia. Kyiv: Universytet "Ukraina", 2015. 435 s.

ИЗУЧЕНИЕ СОСТОЯНИЯ ИНТЕГРАЦИИ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНУЮ СРЕДУ УЧРЕЖДЕНИЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Новгородский Р. Г.

кандидат педагогических наук, доцент кафедры социальной педагогики и социальной работы Нежинского государственного университета имени Николая Гоголя

Махоткина Л. Б.

кандидат педагогических наук, старший преподаватель кафедры социальной работы и образовательных педагогических наук Черниговского национального университета "Черниговский коллегіум" им. Т. Г. Шевченко

В статье проанализирована проблема интеграции лиц с инвалидностью в социум. Рассмотрены пути и формы взаимодействия общественных институтов при решении этой проблемы, в частности с помощью механизмов университетского образования. Проанализировано отношение здоровых членов общества (студенческой молодежи) к лицам с инвалидностью, раскрыты особенности их взаимодействия как главное условие эффективной организации процесса социальной

интеграции. Определено состояние готовности здоровых студентов к восприятию интеграции инвалидов и степень социальной дистанции между ними.

Выявлены потребности студентов-инвалидов по их интеграции в образовательную среду высшей школы. Раскрыто социальный портрет сторонников и противников интеграции среди студентов-инвалидов. Рассмотрены причины их положительного и отрицательного отношения к данному процессу. Определены основные позиции инвалидов по отношению к процессу социальной интеграции. Представлены результаты практического изучения особенностей образовательной среды учреждения высшего образования, которые обеспечивают качество и скорость интеграции студенческой молодежи в эту среду.

Ключевые слова: интеграция, человек с инвалидностью, образовательная среда, факторы интеграции.

STUDY ON STATE OF INTEGRATION OF STUDENT YOUTH IN THE EDUCATION ENVIRONMENT OF THE HIGHER EDUCATION INSTITUTION

Ruslan Novhorodskyi

Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor at the Department of social pedagogy and social work of Nizhyn Gogol State University

Makhotkina L. B.

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer in the Department of Social Work and educational pedagogical sciences of Chernihiv National University "Chernihiv College" them. TG Shevchenko

The article analyzes the problem of integration of people with disabilities into society. The ways and forms of interaction of public institutes in solving this problem, in particular through the mechanisms of university education, are considered. Attitudes of healthy members of society (student youth) to people with disabilities are analyzed, the peculiarities of their interaction are revealed as the main condition for effective organization of the process of social integration. The state of readiness of healthy students to perceive the integration of the disabled and the measure of social distance between them are determined.

The needs of students with disabilities to integrate them into the higher education environment are clarified. A social portrait of supporters and opponents of integration among students with disabilities is revealed. The reasons of their positive and negative attitudes to this process are considered. The main positions of people with disabilities in relation to the process of social integration are determined. The results of the practical study of the features of the educational environment of the institution of higher education that provide the quality and speed of integration of student youth into this environment are presented.

Key words: integration, disabled person, educational environment, factors of integration.